

SEINFELD, POPUSTLJIVI VRATAR

ALJOŠA KRAVANJA

Nabokov pravi, da je bistvo Kafkove Preobrazbe v načinu, kako se odpirajo in zapirajo vrata v stanovanju družine Samsa. Vsaka pripoved ima svojo mehaniko, ki je ne moremo zvesti na zaplet ali simbolni pomen besedila. Pripoved ima svoje sklepe, svoje osi, svoje tečaje; tečaji Preobrazbe so tečaji vrat Samsovih.

Nobenega razloga ni za domnevo, da komedija – ali celo komična serija, *sitcom* – ne bi mogla slediti istemu principu kot Kafkova novela. Tako kot se usoda Samse odloči skozi zaporedje pripiranja, škripanja, loputanja in vdiranja skozi vrata, tako lahko tudi serija zgradi svojo mehaniko (ali komiko) na funkcioniranju prehoda. To mehaniko doseže *Seinfeld*. Gledano žanrsko je *Seinfeld* seveda komedija zapleta (dobesedno zapleta: posamezna epizoda *Seinfeld*a je oblikovana kot vzporedno gibanje dveh pripovedi, ki se srečata v končnem *complicatio* ali *punchline*). Toda niti tega zapleta gredo vedno skozi vrata Jerryjevega stanovanja. Jerryjeva vrata niso tema; so portal *Seinfeld*a.

Kdo so liki iz *Seinfeld*a? Kdo so Jerry, George, Elaine in Kramer (in Newman: človek iz podpodja, človek v oklepajih)? Še preden jim serija predpiše njihove značaje in razmerja, jim določi način, kako segajo po kljuki Jerryjevih vhodnih vrat. Biti lik v *Seinfeld*u pomeni: imeti predpisan postopek prehajanja v Jerryjevo stanovanje. Pri samem Jerryju je ta pravica naravna: Jerry je lastnik, Jerry v stanovanju živi, Jerry je kupil zofo in hladilnik. Pravzaprav Jerryja skoraj ne vidimo vstopati v stanovanje: je brez cimrov, nikogar ni, h komur bi sploh lahko prišel. Mehanika prehajanja skozi vrata se zato odpre šele z Jerryjevo prisotnostjo. Jerry je tisti, ki pričakuje obiske; Jerry se javlja na domofon; Jerry je tisti, ki zavije z očmi ob neželenem gostu; Jerry je vratar (vendar drugačen kot pri Kafki). Prehajanje skozi vrata kot problem – se pravi kot nekaj, kar mora pridobiti pravico, kot *questio quid juris* – se prvič odpre šele pri Kramerju. Kramer je nekdo, ki k Jerryju vdira nepovabljen. Prizor je v resnici legendaren: Jerry je zatopljen v pogovor, morda je ravnokar odložil slušalko, ko se vrata sunkovito odpro. Sprva vidimo samo suhljato roko, ki se oprijema kljuko (in najprej se zdi, kot da je roka del opaža); Kramerjevo telo vdre v stanovanje (ker je hodnik kratek, ni jasno, od kod mu zalet) in se v drsljaju ustavi; edini dokaz gibanja je le še nihanje las, sprijetih v en sam svedrast koder, v to edino komplikacijo Kramerjevega obstoja. Vemo, da je Kramer sosed. Saj vendarle živi v stanovanju nasproti Jerryja. Toda njegov položaj v bloku ni jasen. K Jerryju prihaja zato, da bi

uporabil njegov hladilnik, se okopal v njegovi banji, se drl z njegovega okna, telefoniral z dnevne sobe, poleževal na njegovi zofi, kakor da bi njegovo lastno stanovanje ne imelo kuhinje, kopalnice, dnevne sobe in okna. Pozorni gledalec se bo nedvomno spomnil, da Kramerjevega stanovanja ne vidimo, kakor v *Columbu* ne vidimo inšpektorjeve žene. Kramer ima svoj dom zunaj lastnega stanovanja, tj. pri Jerryju. Kramer je *brezdomec znotraj bloka*. Oblečen je v spalno srajco, ki pa je lahko tudi poletna oprava newyorškega postopača. Kramer nima doma; prej je sila udomačevanja. Ko odpre Jerryjev hladilnik, ga ne odpre le zato, da bi iz njega vzel karton mleka, temveč zato, da bi ustvaril prizor »Kramer doma«. Kramer doma pri Jerryju. Kramer doma na hodniku bloka. Kramer doma na ulici New Yorka. Zato Kramer pravzaprav nikoli ne »prestopi« Jerryjevega praga (v istem smislu kot prestopimo mejo neke posesti ali države). Ker je Kramer sila udomačevanja, ne more nikoli vstopiti v neki drugi prostor, ločen od lastnega domovanja. Res je, da je od vseh prijateljev njegov prihod najbolj hrupen. Toda za tem truščem – in za posnetim aplavzom, ki pospremi samo Kramerjev nastop – se skriva neki problem. Kaj so vhodna vrata za človeka, ki je doma povsod? Kramer prakticira zen: pokaže nam, kako iti skozi vrata brez vrat.

V nasprotju s Kramerjem mora George Constanza svoj prihod najaviti prek domofona. *It's George*. – *Come on up*. George nima zagotovljenega vstopa v blok in stanovanje. Je tujec, ki se mora pred vstopom imenovati. A v resnici mu to ustreza: George prihaja k Jerryju zato, ker Jerryjevo stanovanje ni njegov dom. George beži pred lastnim domom; pred hišo svojih staršev, v katero se je moral vrniti po številnih poskusih samostojnega življenja. Ojdip je šel nazaj v Tebe po nujnosti lastne usode; kralj George se vrne k mami zato, ker so ga vrgli iz službe. Jerryjevo stanovanje zato ni nadomestni dom, temveč zatočišče pred domom, je kraj, v katerega George vstopa s pridobljeno pravico, kot prijatelj vratarja, in ne po dednem pravu, kot sin Georgeovih staršev. A to zatočišče pred domom še ni zunanji svet v pravem pomenu besede. Z vidika Georgeovega lastnega doma je obisk pri Jerryju res način, kako »iti ven«. Toda Jerryjevo stanovanje mu hkrati služi kot oporišče, baza ali štab, v katerem lahko načrtuje operacije v resnični zunanosti, tj. v življenju zmenkarij in žensk. Če gledamo *Seinfeld*a pozorno, lahko opazimo, da je obisk pri Jerryju pravzaprav postojanka, na kateri se mora George ustaviti na poti od hiše staršev do zmenka. Pri Jerryju se lahko oddahne od matere, vendar se mu še ni treba soočiti

z žensko. Ko se Georgeova mati začasno razide z njegovim očetom, ji George zabrusi: »Ti nisi tam zunaj (tj. v svetu zmenkarij). Ne moreš biti tam zunaj, saj sem tam zunaj jaz. In če tam zunaj vidim tebe, na svetu ni dovolj napetosti, da bi me z elektrošoki sestavili nazaj v normalno obliko.« Jerryjevo stanovanje ni nič drugega kot utrdba, ki zagotavlja jasno mejo med domom in »tam zunaj«. Zato je George vedno nejevoljen, če v stanovanju najde Elaine. Dobro ve, da med ženskami New Yorka – v tem velikem zunaj – obstaja komunikacijsko ožilje, prepredeno po založniških hišah, drogrijah, masažnih salonih in drugih prostorih ženske družabnosti. Kar sliši Elaine pri Jerryju, sliši tudi dekle, s katero je zmenjen za naslednji večer. Elaine je nasprotje Georgeove matere: je princip pretočnosti, izmenjave, zunanosti. Elaine dela pri knjižni založbi in izdajanje je njena profesija.

Tako kot George se tudi Elaine naznani preko domofona, vendar jo pogosteje vidimo zapuščati kot prihajati v stanovanje. V resnici serija nikoli ne poda zadostnega pojasnila za njeno druženje z Jerryjem. Vemo, da je njegovo bivše deklo. Toda iz nepoznanih razlogov – kajti nič ne kaže, da bi se posebej ujela vsaj kot prijateljca – se vedno znova znajde v njegovem stanovanju. Elaine vselej ravnokar odhaja. Okoli vratu si ovija šal, prijema za torbo, topota s škornji, v pozdrav okrca Georgea ali se namrdne nad Kramerjem, od Jerryja se odvrta brez besed, prestopa prag, loputa z vrati. Glagol »zapuščati« pozna Elaine samo v nedovršni obliki. Jerryja ni zapustila, temveč ga zapušča. Vemo, da je nedovršno gibanje bistveno vezano na idejo kontinuuma. Tekmovanje med Ahilom in želvo lahko generira paradokse kontinuuma samo pod pogojem, da tekmeča tečeta v nedovršnem vidu. Paradoks obstaja, dokler Ahil želvo *dohiteva*; ko jo *dohiti*, paradoks izgine. Gibanje Elaine zariše podoben paradoks. Elaine hoče pokazati, da je neko gibanje, ki je po svoji naravi dovršno – gibanje prekoračitve pragu, meje ali tega, kar so Grki razumeli s *peras* – mogoče izvesti tudi v nedovršni obliki. Elaine ne prekorači Jerryjevega pragu, Elaine ga prekoračuje. Šele na tej podlagi se razjasni pozitivni pomen, ki ga lahko v življenju moškega zavzame figura bivšega dekleta. Bivše deklo ne more biti prijateljica v polnem pomenu besede. A očitno tudi ne more biti tvoje deklo. Edino razmerje, ki ga lahko privzame do tebe, je potemtakem odnos nenehnega odhajanja čez tvoj prag. »I was just leaving.« Elaine pogosto opozarja. To je več kot muha delovnega dekleta; je temeljna formula njenega odnosa do Jerryja; vendar tudi neka dialektika meje.

»Hello, Newman.« Newman je edini lik, ki ob prihodu dobi Jerryjev pozdrav. Njegovo tolsto telo obstane med podboji; nemudoma razume, da mu pozdrav v resnici odreka dobrodošlico. Ni Jerryjev prijatelj, a nekakšno zaveznitvo ga združuje s Kramerjem. Newman ima globoko poznavanje bloka. Ko se pojavi na Jerryjevih vratih, je jasno, da prihaja iz drobovja stavbe ali iz »podpodja«, če uporabimo natančno besedo F. M. Dostojevskega. Med podom in tlemi je votla plast, ki jo naseljujejo prah, miši in Newman; in iz pobliskavanja v njegovih očeh je očitno, da zavida vsem tistim, ki se imajo pravico premikati v prostorih nad tem slojem (Elaine,

Biti lik v Seinfeldu pomeni: imeti predpisan postopek prehajanja v Jerryjevo stanovanje. Pri samem Jerryju je ta pravica naravna: Jerry je lastnik, Jerry v stanovanju živi, Jerry je kupil zofo in hladilnik. Pravzaprav Jerryja skoraj ne vidimo vstopati v stanovanje: je brez cimrov, nikogar ni, h komur bi sploh lahko prišel. Mehanika prehajanja skozi vrata se zato odpre šele z Jerryjevo prisotnostjo. Jerry je tisti, ki pričakuje obiske; Jerry se javlja na domofon; Jerry je tisti, ki zavije z očmi ob neželenem gostu; Jerry je vratar.

Georgeu, Kramerju). Toda njegova zamera ima poleg globine še neko drugo razsežnost. Newman je poštar. Poštarju se odpre, se ga pozdravi, z njim se opravi neko transakcijo, nato se ga odslovi. Pri tem procesu se ga vseskozi obdrži pred pragom vrat. Ista razdalja ločuje Newmana od Jerryjevega stanovanja: ko izmenjata tistih nekaj sovražnih besed, mora Newman kot dober poštar stati pred vrati. Včasih stopi na prste in poškili Jerryju za hrbet, da bi videl vse te fotelje, zofe in hladilnike, ki se bohotijo nad podpodjem – a praga ne prestopi. Od Jerryjevega stanovanja ga torej ločuje dvojna meja. Po eni strani se Newmanovo lastno prebivališče, njegova luknja, prirejena potrebam človeka-miši, nahaja v plasti pod drugimi stanovanji v bloku; a po drugi strani se Newman-poštar giblje tudi pred vhodom v ta stanovanja. *Newman je pod podom in pred pragom Jerryjevega stanovanja*. Jerry se ga boji. Dobro ve, da ta dvojni mejni položaj zagotavlja Newmanu neko taktično prednost. Ker se nahaja v globočini pod drugimi stanovanji, Newman sliši, da je življenje nad njim sestavljeno iz greha; toda ker je poštar, ima hkrati zmožnost, da novico o tem grehu raznosi od vrat do vrat. Stvari, ki jih Jerry stori in reče v svojem stanovanju, se vrnejo k njemu od zunaj; v tem zavoju prepozna delo poštarja-miši: »Newman!« sikne v gnusu – vendar greh je še vedno njegov in Jerry bi bil odrešen tedaj, ko bi mu uspelo enkrat reči: »Seinfeld!«

Preobrazba ni edino Kafkovo besedilo, v katerem ima prehod odločilno vlogo. Kot vemo, je Kafka napisal kratko parabolo – vključil jo je tudi v *Proces* – o možu z dežele, ki ga vratar ne spusti čez vrata postave. Jerryjev osnovni greh je v tem, da je popustljiv vratar. Njegove odrešitve si pravzaprav ne želimo. V svoje stanovanje ne spušča le vedno novih žensk, temveč tudi Kramerja, Georgea in Elaine. Prepustnost njegovega vhoda je osnovni pogoj za komični *complicatio*, tj. za zaplet, v katerem se pomešajo življenja teh posameznikov (ali *singles*, rečeno v jeziku zmenkarij). Larry David je napisal novo parabolo o pragu zakona. »Mož z dežele pride pred vrata postave. – *Come on up!*«^x